

TURİST REHBERLİĞİ PROGRAMLARI MÜFREDATLARINDA TÜRK KÜLTÜRÜ TEMALİ DERSLERİN NİCELİK VE NİTELİKLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE QUANTITY AND QUALITY OF TURKISH CULTURE THEMED COURSES IN THE CURRICULA OF TOURIST GUIDANCE PROGRAMS

ALİ TÜRKER*

Sorumlu Yazar

Öz

Profesyonel turist rehberleri, yerli veya yabancı turistlere ziyaret ettikleri destinasyonla ilgili bilgi veren, onlara seyahatleri boyunca eşlik eden, turun sağlıklı bir şekilde tamamlanmasından sorumlu olan kişilerdir. Turist rehberlerinin hizmetlerini sağlayabilmeleri; tarih, coğrafya, arkeoloji, dinler tarihi, sanat tarihi, mitoloji gibi pek çok farklı alanda yeterince donanım sahibi olmalarıyla mümkündür. Bu alanlardan biri de halk bilimidir. Turist rehberleri, yerel halkın kültürel değerleri ile ilgili bilgi ve deneyimlerini turistlere aktarmalı, mümkün olduğu durumlarda turistlerin de söz konusu kültürel unsurları deneyimlemesini sağlayabilmelidir. Türkiye’de turist rehberliği eğitimi; bakanlık kursları ve üniversitelerin yürüttüğü önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim programları olmak üzere dört farklı şekilde verilmektedir. Bu eğitim programlarında, turist rehberi adaylarına mesleğin icrasında ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri ve yetenekler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışma, turist rehberliği eğitimi veren lisans ve önlisans programlarında Türk Kültürü temalı derslere ne kadar yer verildiğini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada ayrıca, müfredatlarda Türk Kültürü temalı derslerden hangilerine ne sıklıkla yer verildiğinin tespit edilmesi ve ders içeriklerinin neler olduğunun incelenmesi de amaçlanmıştır. Bu amaçlarla nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve doküman tarama tekniklerinin kullanıldığı bu çalışmada, Türkiye’de lisans ve önlisans düzeyinde eğitim veren turist rehberliği programlarının ders müfredatları ve ders içerikleri incelenmiştir. Araştırmada otuz önlisans programının altısında Türk Kültürü ile ilgili hiçbir derse yer verilmediği, lisans programlarında ise otuz yedi lisans programının yirmisinde Türk Kültürü temalı ders sayısının beşin altında kaldığı tespit edilmiştir. Türk el sanatları ile ilgili derslerin gerek önlisans gerekse lisans programlarında en çok yer verilen ders olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda gerek önlisans gerekse lisans programlarında Türk Kültürü temalı derslere yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bir diğer önemli sonuç ise farklı üniversitelerde verilen benzer isimli derslerin içeriklerinin birbirinden farklı olması ve bu konuda bir standardın bulunmamasıdır. Araştırmada ayrıca sınırlı sayıda da olsa bazı programlarda şehir temalı derslere yer verildiği tespit edilmiştir. Şehre veya yöreye özgü kültür unsurlarının ön plana çıkarılabilmesi için şehir temalı derslerin büyük önem taşıdığı düşünülmektedir. Araştırmanın sonuç bölümünde ise bulgulardan hareketle, turist rehberliği önlisans ve lisans programlarında Türk Kültürü temalı hangi derslere yer verilmesi gerektiğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelime: Turist rehberliği eğitimi, Ders müfredatları, Türk Kültürü, Kültürel miras, Halk bilimi.

Araştırma Makalesi / Künye: TÜRKER, Ali. “Turist Rehberliği Programları Müfredatlarında Türk Kültürü Temalı Derslerin Nicelik ve Niteliklerinin İncelenmesi”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 115 (Eylül 2025), s. 559-575. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1626650>

* Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksekokulu, Seyahat-Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, E-mail: aturker@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9509-7543

Abstract

Professional tour guides are the people who inform local or foreign tourists about the destinations they visit, accompany them throughout their travels, and are responsible for the safe completion of the tour. Tour guides can only provide their services if they are well-equipped in many different fields such as history, geography, archeology, history of religions, history of art, mythology, etc. One of these fields is folklore. Tour guides should convey their knowledge and experience about the cultural values of the residents to tourists and, where possible, provide tourists with the opportunity to experience these cultural elements. Tour guide training is provided in four different ways: ministry courses and associate, undergraduate and graduate programs of universities. The aim of this study is to determine the extent to which Turkish culture-themed courses are included in undergraduate and associate degree programs that provide tourist guide training. The study also aims to examine which courses are included in the programs, how often they are included in the programs and how adequate the course contents are. For these purposes, content analysis and document scanning techniques, which are qualitative research methods, were used in this study. In the research, it was determined that six of the thirty associate degree programs did not include any courses related to Turkish Culture, and in twenty of the thirty-seven undergraduate programs, the number of Turkish Culture-themed courses remained below five. It was observed that courses on Turkish handicrafts were the most common courses in both associate degree and undergraduate programs. As a result of the research, it was determined that Turkish culture-themed courses are not sufficiently included in both associate degree and undergraduate programs. Another important result obtained from the research is that the contents of the courses with similar names given in different universities are different from each other and there is no standard. The study also revealed that some programs include city-themed courses, albeit in limited numbers. It is thought that city-themed courses are of great importance in order to emphasize cultural elements of city or religion. In the conclusion part of the study, based on the findings, suggestions were made on which courses should be included in the associate and undergraduate programs of tourist guiding.

Key Words: Tour guide training, Course curricula, Turkish culture, Cultural heritage, Folklore.

Giriş

Rehber kelimesinin Türkçe karşılığı kılavuz, yol gösteren, tarihi ve turistik yerleri gezerken bilgi aktaran kimsedir (Aktaş ve Köroğlu, 2022: 340). Tarihi çok eskiye dayanan rehberlik mesleği; insanların farklı nedenlerle başka coğrafyalara gitmeleri gerektiğinde, onların seyahatinin kolaylaştırılması, çevirmenlik hizmeti verilmesi, seyahat edilen yerlere ilişkin seyyahların ihtiyaçları olan her türlü bilginin sağlanması olarak tanımlanabilir. Geçmişte göç, savaş, ticaret, sağlık gibi farklı nedenlerle yapılan seyahatler günümüzde daha çok turizm amacıyla gerçekleştirilmektedir. 2023 yılında dünyada turizm amaçlı seyahat eden insan sayısı 1,3 milyara ulaşmıştır (UNWTO). 2024 yılı verileri tamamlandığında ise bu rakamın daha da artacağı tahmin edilmektedir. Bu bağlamda, turizm amaçlı seyahat eden pek çok insanın gittikleri turizm bölgelerine ilişkin bilgileri turist rehberlerinden aldıklarını ifade etmek mümkündür.

Dünya turizm hareketliliğinin ekonomik etkilerinin yanı sıra hem turistler hem de ziyaret edilen bölgelerdeki yerel halk üzerinde pek çok farklı etkisi bulunmaktadır. Bu etkilerin başında da kültür alışverişi gelmektedir. Günümüz turistlerinin %79'u yerel halkın bir gününe katılmak istemekteyken %81'i yerel yiyecekleri ve mutfakları denemek eğilimindedirler (TUROFED). Günümüz turistleri, deniz ve otel merkezli tatillerden ziyade, yerel halkla etkileşim kurabildikleri, yerel kültürleri öğrenebildikleri; yerel mutfakları, gelenekleri, ritüelleri deneyimleme fırsatlarının sunulduğu bir tatil deneyimi yaşama eğilimindedirler. Bu nedenle turist rehberlerinin, çevirmen ve anlatıcı rollerinden ziyade yerel kültürü aktarıcı rollerinin ön plana çıktığını ifade etmek mümkündür.

Türkiye’de turist rehberliği eğitimi üniversitelerin önlisans, lisans ve lisans üstü programlarında verilmektedir. Bunun yanı sıra Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın da turist rehberliği sertifika programları açma yetkisi bulunmaktadır. Söz konusu eğitimlerde, rehber adaylarına temel olarak; Türkiye’nin tarihi, coğrafyası, kültürü, ekonomisi gibi pek çok farklı alanda dersler verilmektedir. Ancak Anadolu gibi zengin tarihe sahip bir coğrafya söz konusu olduğundan turist rehberliği eğitimlerinde de pek çok farklı uygarlığa ait bilgiler sunulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Urartu, Hitit, Lidya, Frigya, Helen, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi pek çok medeniyetin hüküm sürdüğü bu topraklarda turist rehberliği yapabilmek için söz konusu medeniyetleri tanımak gerekmektedir. Bunun yanında; arkeoloji, sanat tarihi, dinler tarihi, mitoloji gibi derslerin de müfredatlarda önemli yer tuttuğunu ifade etmek mümkündür.

Ancak turist rehberliği müfredatlarında Türk Kültürü temalı derslere yeterince yer verilmediği düşünülmektedir. Araştırmanın temel amacı Türk Kültürü temalı derslere müfredatlarda ne derece yer verildiğinin tespit edilmesidir. Önlisans ve lisans programlarında Türk Kültürüne ilişkin ne kadar ders verildiği, bu derslerin zorunlu/seçmeli olma durumları, ders içeriklerinin niteliklerinin incelenmesi gibi konular araştırmanın diğer amaçlarını oluşturmaktadır. Sonuç bölümünde ise bulgulardan hareketle turizm rehberliği programlarında verilmesi gereken Türk Kültürü temalı derslerin neler olduğuna ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Literatürde, turist rehberliği müfredatlarının incelendiği benzer çalışmalara ulaşılmış olmakla birlikte Türk Kültürü temalı dersler açısından müfredatların incelendiği sadece bir çalışmaya ulaşılmıştır (Çakmak ve İstanbullu Dinçer, 2018). Bu nedenle çalışmanın turist rehberliği programlarının müfredatlarının Türk Kültürü temalı dersler açısından inceleyen öncül çalışmalardan biri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca müfredatların hem niceliksel hem de niteliksel açıdan incelenmiş olması çalışmanın güçlü yanını oluşturmaktadır.

Turist Rehberliği Mesleği ve Eğitimi

Literatürde turist rehberliği mesleğini tanımlayan çok sayıda farklı çalışma bulunmaktadır. Örneğin Holloway (1981: 378) turist rehberini; bilgi aktaran, arabulucu, grubunun lideri, ülkesinin elçisi şeklinde tanımlarken Cohen (1985, 5) rehberlerin kültürler arası iletişimde oynadığı rolün önemi ve danışmanlık rolü üzerine vurgu yapmıştır. Dahles (2002: 784) ise turist rehberlerini; tercümanlık hizmetlerinin yanı sıra turistlerin yeni kültürleri deneyimlemesine yardımcı olan, gezi deneyimini turistler için daha anlamlı kılmaya çalışan hizmet çalışanları olarak tanımlamıştır. Bir turistik çekim yerine ilişkin bilgileri aktarmakla yükümlü olan turist rehberleri, bu sorumluluklarının yanı sıra iletişim ve hizmet becerileri sayesinde turistlerin seyahat/tatil deneyimlerini zenginleştirici bir rol de üstlenmektedirler (Ap & Wong, 2001: 553). Turist rehberleri aynı zamanda turizm bölgesinin kültürel unsurlarının tanıtılmasında da önemli rol üstlenmektedirler (Gelbman & Maoz, 2012: 110). Turistlerin ziyaret noktalarında neleri gözlemleyebileceklerini, nelere dikkat etmeleri gerektiğini aktarmanın yanı sıra, turist rehberleri, turistlerin karşılaştıkları olay, olgu ve unsurları nasıl yorumlamaları gerektiği hakkında da yönlendirici konumundadırlar (Urry, 1990: 26).

Antik çağlarda ticaret kervanları, göç kabileleri, savaş için sefere çıkan askerler gibi kara veya deniz yoluyla seyahat edenler, yolculuklarını daha güvenli, hızlı ve uygun rotada gerçekleştirebilmek için, ilk rehberler olarak tanımlanabilecek, kılavuzlar kullanmışlardır (Çimrin, 1995: 22). Ancak turist rehberliğinin bir meslek olarak kabul

edilmesi yakın geçmişte gerçekleşmiştir (Albrecht et al., 2021: 321). Türkiye’de ise turist rehberliği mesleğinin Osmanlı İmparatorluğu döneminde çoğunlukla İstanbul’un Fener semtinde yaşayan Rumlar tarafından verilen tercümanlık hizmetleri ile başladığı kabul edilmektedir (Pirinçcioğlu, 1996:145).

19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı İmparatorluğu toprakları, başta başkent İstanbul olmak üzere çok sayıda ziyaretçi çekmeye başlamıştır. Ülkeye gelen turistler ziyaretçiler için kurulan acentalar, hediyelik eşya satıcıları, katırcılar gibi girişimler küçük çaplı bir turizm ekonomisinin oluşmasına katkı sağlamıştır (Çelik, 2019). Bu dönemde ülkeye gelen yabancılara Türklerden ziyade daha çok Ermeni, Rum ve Yahudi azınlıklar ve Levanten ailelerin çocukları rehberlik hizmeti vermişlerdir (Çokişler, 2023: 82). Azınlıklar arasında yabancı dil bilenlerin sayısının fazlalığı, Müslüman ve Türklerin yabancı dil öğrenmeye sıcak bakmamaları gibi nedenler bu sonucu doğurmuştur. Ancak azınlıkların Osmanlı ve Türkler hakkında kötü niyetli ve yanlış anlatım yapmaları şikayetlerin artmasına neden olmuştur (Çoruh, 1952). Bu şikayetlerin padişaha kadar ulaşması sonucu, 10 Kasım 1980 yılında, Padişah II. Abdülhamid döneminde “190 Sayılı Seyyahine Tercümanlık Edenler Hakkında Nizamname” yayınlanmıştır (Yılmaz, 2021). Bu nizamname ile rehberlik mesleği bir düzene sokulmaya çalışılmış, aynı zamanda görevi kötüye kullananların cezalandırılması amaçlanmıştır.

Ancak söz konusu nizamnameye rağmen gayrimüslim rehberlerin Türkler aleyhine propagandaları devam etmiştir. Mütareke dönemi olarak adlandırılabilen, 1918-1923 yılları arasında İstanbul’un işgaliyle birlikte gayrimüslim rehberlerin daha çok cesaretlendikleri görülmektedir (Bakar, 2008). Bu olumsuz propagandalara karşı koymak amacıyla bir grup Türk rehber “Müstakbilin (Karşılayıcılar) Cemiyeti” adı altında bir cemiyet kurmuş ve kuruluş amaçlarını; “İslamiyet, Türklük ve Türkler hakkında gayrimüslim tercümanlar tarafından yapılan kötü izlenimi ortadan kaldırmak ve Türklüğü tanıtmak” şeklinde belirtmişlerdir (Bakar, 2008: 50). Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da benzer şikayetlerin devam etmesi üzerine Atatürk’ün isteğiyle 1923 yılında kurulan Türkiye Seyyahin Cemiyeti’nin kuruluş amaçları arasında “rehberlik mesleğinin gayrimüslimlerin tekelinden kurtarılması” da yer almıştır (Çokişler, 2023: 88). 1928 yılında ise ilk defa tercüman rehberlik kursu açılmıştır (Çimrin, 1995; Mısırlı, 2015). 1932 yılında kabul edilen “Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun” içerisinde sıralanan meslekler arasında turist rehberliği mesleğinin de yer almasıyla birlikte tercüman rehberlik sadece Türk vatandaşlarının yapabileceği bir iş kolu haline gelmiştir (Çokişler, 2023:89).

Günümüzde her ne kadar turist rehberliği mesleği sadece Türk vatandaşları tarafından icra edilen bir meslek olsa da özellikle nadir dil olarak adlandırılan Çince, Japonca, Rusça gibi kimi dillerde turist gruplarının yanında Tur Operatörünün sorumlu bir personeli (genellikle turist gönderen ülke vatandaşı) bulunmakta, araçta ayrıca İngilizce vb ortak bir dilde anlatım yapacak Türk turist rehberi yer almaktadır. Teoride Türk turist rehberinin ortak dilde yaptığı anlatımı yabancı tur liderinin grubun diline çevirmesi gerekirken uygulamada Türk turist rehberlerinin anlatım yapmaması, yabancı grup liderlerinin doğrudan kendi anlatımlarını yapması söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle, yakın geçmişte de zaman zaman yabancı tur liderleri ile belgeli turist rehberleri arasında Türk Kültürü ve Türkler hakkında yapılan anlatımlara ilişkin anlaşmazlıklar yaşanabilmekte, hatta zaman zaman bu anlaşmazlıklar basına da yansımaktadır (milliyet.com.tr). Yukarıda sıralanan nedenlerden ötürü Türkiye’de turist rehberliği mesleği sıradan bir meslek olmasının ötesinde stratejik bir öneme

sahiptir. Bu mesleği icra edecek turist rehberi adaylarının Türk tarihi ve Türk Kültürü hakkında detaylı bilgiye sahip olması büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle turist rehberliği eğitimlerinde, Türk Kültürü temalı derslere gereken önem verilmelidir.

Turist rehberliği eğitimleri başlangıçta, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen kurslarla sağlanmıştır. Eğitimler 1990'lı yıllara kadar bakanlığın düzenlediği kurslarla devam etmiştir. 1990'lı yıllarda üniversitelerde önlisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilmeye başlanmıştır. Turizm yüksekokullarının 2009 yılından itibaren fakülteye dönüşmesiyle birlikte lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi giderek yaygınlaşmış, önlisans düzeyindeki eğitim de varlığını sürdürmüştür. Turizm Fakültelerinin kurulmasının ardından turist rehberliği alanında lisansüstü eğitim programları da yaygınlaşmıştır (Çokışler, 2023). 2012 yılında çıkarılan Turist Rehberliği Meslek Yasası'nda alanında lisansüstü seviyede eğitim alanların da turist rehberi olabileceğine ilişkin düzenleme getirilmesi, mesleki eğitimin tezli ve tezsiz yüksek lisans programları ile verilmesinin önünü açmıştır.

Günümüzde turist rehberliği eğitimi; her ne kadar fiilen uygulanmıyor olsa da bakanlık kursları, önlisans programları, lisans programları ve lisansüstü programları olmak üzere dört farklı şekilde uygulanmaktadır. Ayrıca 2024 yılında yasada yapılan son düzenlemeyle birlikte üniversitelerin Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümleri mezunlarının da düzenlenecek 100 saatlik bir eğitimden sonra turist rehberi olabilmelerinin önü açılmıştır. Diğer taraftan mesleki eğitimin çok farklı düzeylerde veriliyor olması eğitimi tamamlayanların mesleği icra hakkı veya şekli açısından bir farklılık yaratmamaktadır. Söz konusu program veya kursları tamamlayanlar uygulama gezilerini tamamlamak kaydıyla yasal olarak aynı statüde turist rehberi olmaya hak kazanmaktadır.

Literatürde turist rehberlerinin üstlendikleri rollere ilişkin pek çok çalışma bulunmaktadır (Koroğlu, 2013). Bu rolleri; aktör, elçi, denge unsuru, kültür simsarı, gözetmen, lider, kültürel arabulucu, organizatör, satış elemanı, öğretmen vb. olarak örneklendirmek mümkündür (Zhang ve Chow, 2004: 83). Kültürel arabuluculuk rolünü; farklı kültürel grupların iletişimine yardımcı olmak, geleneksel yaşam tarzları ile ilgili algı oluşturmak, turistlerle yerel halk arasında tampon olmak (Hughes, 1991: 166) ve yerel halkla konuklar arasında kültürel yorum farklılıkları, etnik imgeler, kültürel özellikler gibi unsurların karşılıklı anlaşılması ve aktarılmasına yardımcı olmak (Smith, 2001: 276) şeklinde tanımlanmak mümkündür.

Turist rehberlerinin mesleklerini icra edebilmeleri için çok farklı alanlarda bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Ahipaşaoğlu (2006: 129) bu alanları bilgi açısından; yabancı dil, tarih, coğrafya, sanat tarihi, arkeoloji, mitoloji, etnoloji, antropoloji, mimari, dinler tarihi ve folklor olarak sıralamıştır. Yazar, rehberleri genel kültür açısından ise; ülkenin sosyal yapısı, ülkenin ekonomisi, uluslararası ilişkiler, ülkenin örf ve adetleri, turistlerin sosyo-kültürel özellikleri gibi alanlara hakim olması gerektiğini vurgulamıştır. Tüm bu konu başlıklarına ilave olarak bir turist rehberinin; insan ilişkileri, görgü kuralları, protokol kuralları, psikoloji ve sosyoloji gibi alanlara da sosyal ilişkiler açısından hakim olması gerekmektedir (Koroğlu, 2020: 29).

Turist rehberlerinin üstlendikleri roller ve literatürde sıralanan bilgi gereklikleri incelendiğinde, halk bilimi alanına giren konu başlıklarının rehberlerin sahip olması gereken bilgiler içerisinde önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Turist rehberleri yerel kültürün turistlere aktarılmasında bir kültür elçisi rolünü üstlenmektedirler (Huang, Hsu & Chan, 2010: 7). Yerel kültürün, zarar verilmeden, doğru bir şekilde turistlere aktarılması, turist rehberlerinin en önemli sorumluluklarından biridir. Bu

bağlamda; Türk sanatı, Türk mitolojisi, Türk Halk Bilimi, Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası, Türk el sanatları gibi Türk Kültürü unsurlarının turist rehberliği mesleğini icra edecek kişilerce doğru bilinmesi ve aktarılması önem taşımaktadır. Bu nedenle turist rehberliği mesleği eğitiminde Türk Kültürü unsurlarına yeterince yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Alanda yapılan literatür taramasında müfredatları Türk Kültürü açısından inceleyen pek fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Literatürde karşılaşılan ilk çalışma Çakmak ve İstanbullu Dinçer'e (2018) ait olan "Turist Rehberliği Bölümleri Ders Programlarının 'Türk Kimliği' Açısından İncelenmesi" başlıklı çalışmadır. Söz konusu çalışma kültür temasından ziyade Türk kimliğine odaklanmıştır. Bununla birlikte araştırmacılar; müfredatlarda Türk kimliğine yeterince yer verilmediği, Anadolu öncesi Türk tarihi ve kültürü hakkında yeterli ders olmadığı, farklı üniversitelerde benzer derslerin farklı içeriklere sahip olduğu gibi önemli sonuçlara ulaşmıştır.

Literatürde ulaşılan bir diğer önemli çalışma ise Özsoy ve Çokal'a (2021) aittir. Araştırmacılar turizm rehberliği bölümlerinde müfredatları kültürel miras eğitimi açısından incelemişlerdir. Araştırmada Türk Kültürü temasından ziyade genel olarak kültürel miras teması üzerinde durulmuştur. Lisans düzeyinde eğitim veren programlar üzerine yapılan araştırmada, müfredatların yarısında kültürel miras temalı hiçbir ders bulunmadığı, müfredatta yer veren programlarda da kültürel mirasa ilişkin derslerin yeterli sayıda olmadığı, müfredatlar arasında bir uyumun söz konusu olmadığı ve farklı üniversitelerin benzer dersleri farklı isimlerle adlandırdıkları gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Oğuz, Nalcıoğlu ve Aral (2021) ise "Turizm Eğitiminde Somut Olmayan Kültürel Miras" başlıklı çalışmalarında genel olarak turizm eğitiminde SOKÜM unsurlarına yeterince yer verilmediğini ifade etmişlerdir. Araştırmacılar turist rehberliği programları özelinde ise yoğunlukla somut kültürel miras unsurlarına değinildiği, somut olmayan kültürel miras unsurlarının müfredatlarda yeterince yer bulamadığını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar turizm sektöründe SOKÜM unsurlarına yeterince yer verilememesinin, Karagöz gösteri sanatında ya da bazı mutfak kültürü unsurlarında olduğu gibi, bu unsurların farklı milletler tarafından sahiplenilmesi sonucunun doğacağını ifade etmişlerdir. SOKÜM unsurlarının turist rehberleri tarafından daha iyi bilinmesi ise bu unsurların korunması, geliştirilmesi, canlandırılması ve güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Konuyla ilişkili en güncel çalışmalardan biri de Kurt'a (2024) aittir. Araştırmacı "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm" başlıklı çalışmasında SOKÜM unsurlarının yaşatarak korunması bağlamında SOKÜM listelerinde yer alan 631 unsuru incelemiş bu unsurlardan örneklem olarak belirlediği 247'sinin üzerinde turizm nedeniyle ortaya çıkan değişimleri belirlemeye çalışmıştır. Araştırmacı bu unsurlardan; Ankara SOKÜM Müzesi, İsveç "Land of Legends Programme", Birleşik Arap Emirlikleri "Arap Kahvesi" gibi pek çok örnekte SOKÜM unsurlarının turistlere aktarılması, ziyaretçilerin oryantasyonu gibi konularda turist rehberlerine başvurulduğunu belirtmiştir. Araştırmacı söz konusu SOKÜM örneklerinde turist rehberlerine eğitimler verildiği, turist rehberlerine yönelik çalıştaylar düzenlendiği gibi örnekler üzerinde de durmaktadır.

1. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı turist rehberliği önlisans ve lisans programlarının müfredatlarında yer alan somut ve somut olmayan Türk Kültürü unsurlarına ilişkin

derslerin niceliksel ve niteliksel yeterlilik düzeyini belirlemektedir. Çalışmada ayrıca, araştırma sonuçlarından hareketle, ideal bir turist rehberliği programı müfredatında yer alması gereken Türk Kültürü temalı derslere ilişkin öneride bulunmak amaçlanmıştır. Araştırma evreni Türkiye’de turizm/turist rehberliği eğitimi veren üniversiteler olarak belirlenmiştir. YÖK-Atlas verilerine göre 2024 yılında 30 meslek yüksekokulunda önlisans ve 7’si yüksekokul, 30’u fakülte olmak üzere 37 üniversitede lisans düzeyinde eğitim verildiği tespit edilmiştir. Araştırma sürecinde ayrıca 18 üniversitede lisans üstü düzeyde turizm rehberliği eğitimi verildiği tespit edilmiş olmakla birlikte lisansüstü öğretim programları araştırma evrenine dahil edilmemiştir. Ayrıca, tezli veya tezsiz yüksek lisans ve doktora programı olmak üzere üç farklı lisansüstü eğitimi uygulanması ve lisansüstü eğitimlerin turist rehberi yetiştirmekten ziyade alanda akademisyen yetiştirmeyi amaçlaması nedeniyle lisansüstü eğitim, araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Bu durumun da araştırma sınırlılığı olarak ifade edilmesi mümkündür. Araştırmanın veri toplama süreci 01-30 Kasım 2024 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Araştırma verileri, üniversitelerin turizm/turist rehberliği programlarının internet sitelerinde yayınladıkları ders bilgi paketlerinden elde edilmiştir. İnternet sayfalarından öncelikle programların ders planları (müfredatları) temin edilmiştir. Ayrıca, derslerin içerikleri hakkında veri toplamak için yine programların internet siteleri üzerinden ders bilgi paketleri incelenmiştir. Bu bağlamda, programların internet sitelerinde yer alan derslerin ve bilgi paketlerinin güncel olduğu araştırma varsayımı olarak ifade edilebilir.

Araştırmada öncelikle frekans dağılımına başvurulmuştur. Frekans dağılımı, belirli bir veri setinin alt kategorilerin tekrarlanma sayısıdır (Serakan, 2010). Bu bağlamda, isimlerinden hareketle turist rehberliği programlarının ders planlarında yer alan, Türk Kültürü temalı derslerin öncelikle müfredatlarda yer alma sıklıkları ve söz konusu derslerin zorunlu/seçmeli olma durumları incelenmiştir. Bu inceleme gerçekleştirilirken, ilk aşamada, sadece ders adlarından hareketle söz konusu derslerin Türk Kültürü temalı dersler oldukları varsayımından hareket edilmiştir. Tablo 1 ve Tablo 3’de söz konusu derslerin dağılımının izlenmesi mümkündür. Tablo 1 ve Tablo 3’de ilk sütun müfredatta toplam kaç adet Türk Kültürü temalı ders olduğunu göstermektedir. İkinci sütun ise o ders sayısına sahip program sayısını ifade etmektedir. Üç, dört ve beşinci sütunlarda ise söz tespit edilen derslerin programlara göre zorunlu veya seçmeli olma durumları verilmiştir.

Türk Kültürü temalı derslerin gruplandırılması ve ders içeriklerinin incelenmesi için ise doküman analizi ve tematik analiz yöntemlerine başvurulmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan tematik analiz verilerdeki kalıpları ve temaları açıklama süreci olarak tanımlanmaktadır (Clarke, 2013). Bu bağlamda tespit edilen Türk Kültürü temalı dersler isimlerinden hareketle belirli temalar altında toplanmıştır. El sanatı, Halk Bilimi, Mutfak Kültürü, Mitoloji gibi farklı temalar altında gruplandırılan dersler daha sonra grubun içerisinde en sık tekrarlanan ders isimleriyle anılacak şekilde frekans dağılımı tablolarına aktarılmıştır. Tablo 2 ve Tablo 4’de gerçekleştirilen tematik analiz sonucu derslerin frekans dağılımlarını izlemek mümkündür.

Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Doküman analizi sayesinde verilerden anlam çıkarmak, araştırma konusu hakkında bir anlayış oluşturmak ve ampirik bilgi geliştirmek mümkün olabilmektedir (Kıral, 2020). Ders müfredatlarında tespit edilen derslerin içeriklerinin incelenebilmesi için ders

bilgi paketlerinden elde edilen veriler doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Ders içerikleri incelenirken aynı zamanda tematik analiz yöntemi de kullanılarak sıklıkla değinilen ders içeriklerinin neler olduğu belirlenmeye, varsa farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu analiz sonuçları çalışmanın bulgular bölümünde izlenebilmektedir.

2. Bulgular

Tablo 1’de incelenen 30 önlisans turist rehberliği programında verilen Türk Kültürü temalı derslerinin müfredat içerisindeki niceliksel durumu verilmiştir. Bu bağlamda, incelenen programların 6’sında kültürel mirasa ilişkin hiçbir dersin bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca 6 programda sadece bir ders bulunurken, bu programların 3’ünde dersin zorunlu, 3’ünde ise seçmeli olduğu tespit edilmiştir. Müfredatında iki ders bulunan 5 programın 3’ünde bu derslerin ikisinin de zorunlu ders olduğu tespit edilirken, bir programda 1 zorunlu, 1 seçmeli şeklinde bir dağılım yapıldığı, bir diğer programda ise derslerin ikisinin de seçmeli olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 1. Önlisans Programlarında Türk Kültürü Temalı Ders Sayıları

Ders Sayısı	Program Sayısı (P)	Programlarda Yer Verilen Derslerin Zorunlu(Z) /Seçmeli (S) Durumu		
0	6			
1	6	6 P: 3Z3S		
2	5	3 P: 2Z	1 P:1Z1S	1 P: 2S
3	9	3 P: 3Z	2 P: 2Z1S	4 P: 1Z2S
4	2	1 P: 2Z2S	1 P: 1Z3S	
5	1	1 P:1Z4S		
6	1	1 P:1Z5S		

Araştırmada, 9 önlisans programının müfredatlarında kültürel mirasla ilgili 3 ders yer verildiği tespit edilirken, bu programların 3’ünde derslerin üçünün de zorunlu olduğu; 2’sinde iki zorunlu, bir seçmeli ders olduğu; 4’ünde ise bir zorunlu, iki seçmeli ders olduğu gözlemlenmiştir. Müfredatında kültürel mirasla ilgili 4 derse yer veren iki programdan birinde bu dersler iki zorunlu, iki seçmeli olarak, diğerinde ise bir zorunlu, üç seçmeli şeklinde dağılmıştır. Önlisans programları içerisinde müfredatında kültürel miras temalı beş ve altı derse yer veren birer program tespit edilmiştir. Bu programlarda ise zorunlu derslerin birer tane olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Önlisans Müfredatlarında Yer Alan Ders İsimleri (n/30)

Ders Adı	f
Türk El Sanatları	7
Türk Kültürü ve Halk Bilimi	7
Türk Mutfak Kültürü	6
Türk İslam Sanatı	6
Genel Türk Tarihi ve Kültürü	6
Halk Bilimi	5
Kültürel Miras	4
Anadolu Türk Mimarisi	3

Şehir Temalı ders	3
Selçuklu ve Osmanlı Sanatı Tarihi	3
Türk Kültürü ve Sanatı	2
Türk Mitolojisi	2
Orta Asya Türk Kültürü	1
Kültür Turizmi	1
Hat Sanatı	1
Seramik ve Cam	1

Tablo 2’de önlisans programlarının müfredatlarında tespit edilen ve Türk Kültürü ile ilişkili oldukları düşünülen ders isimlerinin frekans dağılımı verilmiştir. Müfredatlar incelenirken benzer isimdeki derslerin gruplanması yoluna gidilmiş, tablolama aşamasında ise en sık kullanılan ders ismine yer verilmiştir. Bu bağlamda, müfredatlarda en sık yer verilen ders “Türk El Sanatları” ve “Türk Kültürü ve Halk Bilimi” dersleri olmuştur. Somut Olmayan Kültürel Mirasa ilişkin doğrudan bir ders ismi tespit edilemezken, Türk Mitolojisine ilişkin ise sadece iki adet dersin bulunduğu görülmüştür. Ancak bazı müfredatlarda “Türk Kültürü, Folkloru ve Mitolojisi” gibi birkaç farklı unsuru bir arada içeren dersler olduğu tespit edilebildiği gibi bazı müfredatlarda da “Mitoloji” derslerinin içeriklerinde sınırlı süreli de olsa Türk mitolojisine yer verdikleri gözlemlenmiştir. Tüm bu derslerin yanı sıra üç önlisans programında şehir isimlerini taşıyan (önlisans programının yürütüldüğü şehiri tanıtan) derslere yer verildiği görülmüştür. Bu tür derslerin yerel kültürel miras unsurlarının aktarılması konusunda büyük öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Önlisans programlarının müfredatları incelendikten sonra lisans programlarının müfredatlarının incelenmesi aşamasına geçilmiştir. Araştırmaya dahil edilen 37 farklı lisans programında Türk Kültürü temalı derslerin dağılımları Tablo 3’te sunulmuştur. Tabloda da görüldüğü gibi bir üniversitede Türk Kültürüne ilişkin herhangi bir ders tespit edilemezken bir programda ise sadece iki ders olduğu ve bu derslerin de seçmeli dersler havuzunda bulunduğu görülmüştür. Üniversitelerin önemli bir çoğunluğu (11) müfredatlarında Türk Kültürüne ilişkin beş derse yer vermiştir. Bu programlardan birinde beş dersin dördünün zorunlu, birinin seçmeli olduğu; iki programda ise beş dersin tamamının da seçmeli ders havuzunda olduğu tespit edilmiştir. Müfredatında Türk Kültürüne ilişkin altı ve üzerinde derse yer veren program sayısı ise altıyla sınırlı kalmıştır. Programlarda yer verilen derslerin zorunlu, seçmeli dağılımları da Tablo 3’te detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 3. Lisans Programlarında Türk Kültürü Temalı Ders Sayıları

Ders Sayısı	Program Sayısı (P)	Programlarda Yer Verilen Derslerin Zorunlu/Seçmeli (Z/S) Durumu				
0	1					
2	1		1P: 2S			
3	9	2P: 3Z	2P: 2Z1S	3P: 1Z2S	2P: 3S	
4	9	5P: 2Z2S	3P: 1Z3S	1P: 4S		
5	11	1P: 4Z1S	3P: 3Z2S	2P: 2Z3S	3P: 1Z4S	2P: 5S
6	3	2P: 2Z4S	1P: 6S			
7	1	1P: 3Z4S				
8	1	1P: 4Z4S				
9	1	1P: 7Z2S				

Tablo 4’de Turizm rehberliği, lisans programlarının müfredatlarında yer alan Türk Kültürü temalı derslerin frekans dağılımı verilmiştir. Lisans programlarının müfredatlarının incelenirken de benzer isimdeki dersler gruplandırılmış ve tablolaştırma aşamasında en sık kullanılan ders ismine yer verilmiştir. Müfredatlarda en sık yer verilen ders “Türk Halk Bilimi ve El Sanatları” dersi olmuştur. Bu ders 37 lisans programının 24’ünde yer almaktadır. İkinci sırada ise 23 programda müfredatta dahil edilen “Türk Mitolojisi” dersi bulunmaktadır. Önlisans müfredatlarında olumlu bir örnek olarak değerlendirilen şehir temalı derslerin lisans programlarının müfredatlarında daha sık (10) yer aldığını ifade etmek mümkündür.

Tablo 4. Lisans Müfredatlarında Yer Alan Ders İsimleri (n/37)

Ders Adı	f
Türk Halk Bilimi ve El Sanatları	24
Türk Mitolojisi	23
Türk Mutfak Kültürü	18
Genel Türk Tarihi ve Kültürü	11
Türk Halk Bilimi	10
Şehir Temalı Dersler	10
Kültürel Miras ve Turizm	9
Türk (İslam) Sanatı	8
Selçuklu Sanatı	7
Anadolu Halk Kültürü	7
Osmanlı Sanatı	7
Somut Olmayan Kültürel Miras	3
Anadolu Düşünürleri	2
Orta Asya Türk Kültürü	2
Anadolu Halk Kültüründe İnanış ve Ritüeller	2
Hat Sanatı	1
Seramik ve Cam	1
Endüstriyel Miras	1

Turizm/Turist rehberliği programlarının müfredatlarında yer alan Türk Kültürü temalı derslerin niceliksel olarak analizi tamamlandıktan sonra ders içerikleri verilmiştir. Ancak ders içerikleri karşılaştırılırken önlisans, lisans ayrımı yapılmamış, benzer/aynı isimli derslerin içeriklerinin birbirine yakın olacağı varsayılmıştır. Ders içeriklerinin incelenmesi sürecinde programlar arasında kısmi farklılıklar tespit edilmekle birlikte, bu düşüncüyü doğrulayan sonuçlara ulaşılmıştır. Bu nedenle aşağıda, lisans/önlisans ayrımı yapılmaksızın müfredatlarda tespit edilen Türk Kültürü temalı derslerin içerikleri verilmiştir. Ders içerikleri oluşturulurken söz konusu derse ilişkin tüm bilgi paketleri karşılaştırılmış ve en sık yer verilen konu başlıkları belirlenmiştir.

Türk El Sanatları: Bu dersin içeriklerinde; halı, düz dokuma, minyatür, tezhip, taş sanatı, maden sanatı, ahşap işi, taş işi, çini sanatı ebru sanatı gibi geleneksel el sanatları ile ilgili eğitim verildiği görülmektedir. Ancak kimi programlarda dersin adının “Türk Halk Bilimi ve Geleneksel El Sanatları” gibi isimler aldığı tespit edilmiştir. Bu ve benzeri isimlerde verilen derslerde; düğün, cenaze, sünnet gibi geleneksel ritüeller hakkında başlıklara da yer verildiği tespit edilmiştir. Bu grup derslerde içerik daha çok başlıktan oluştuğu için hem halk bilimi unsurlarına hem de el sanatlarına yeterince detaylı yer verilemediği görülmüştür.

Türk Mitolojisi: Türk Mitolojisi içerikli dersler; Mitoloji, Türk Mitolojisi, Anadolu ve Türk Mitolojisi, Türk Halk Kültürü ve Mitolojisi gibi isimler almıştır. Bir önceki derste de olduğu gibi ana temanın başka temalarla birleştirildiği derslerde Türk Mitolojisine de diğer temaya da yeterince yer verilemediği tespit edilmiştir. Sadece Türk Mitolojisi adını taşıyan derslerin içeriği; Türk mitolojisinde Panteon, Türklerde Yaratılış, Türklerde Gök Tanrı Kavramı, Yer ve Su Tanrıları, Yeraltı Tanrıları, Önemli Türk Mitleri, Manas, Oğuz, Ergenekon, Dede Korkut ve Mitleri, Türklerde Mitoloji ve Sanata Yansıması, Modern Yaşamda Mitolojinin İzleri, Türk Mitolojisinde İslam Etkileri, Şamanizmde Tanrı Anlayışı, Türk mitolojisinde hayvanlar/rengler/sayılar vb., Türk mitolojisinin kaynakları gibi başlıklar altında toplanmıştır.

Türk Mutfak Kültürü: Türk Mutfak Kültürü, Türk Mutfağı, Anadolu ve Osmanlı Mutfağı, Yöresel Türk Mutfak Kültürü gibi isimlerle yer bulan bu ders, seçmeli ders olarak en sık yer verilen derslerden biridir. Dersin içerikleri incelendiğinde içerik oluşturulurken programdan programa farklı yaklaşımlar olduğu tespit edilmiştir. Örneğin kimi programlar Ege mutfağı, İç Anadolu Mutfağı, Karadeniz Mutfağı gibi konuları bölge bölge ayırırken kimi programlarda; Türk Mutfağında tatlılar, Türk mutfağında çorbalar, hamur işleri, etli yemekler gibi ürün temelli bir sınıflandırmaya gitmiştir. Bazı programların ise; Selçuklu, Osmanlı, Cumhuriyet dönemi gibi tarihsel bir sınıflandırma yaptıkları tespit edilmiştir.

Genel Türk Tarihi ve Kültürü: Lisans programlarında da önlisans programlarında da sık karşılaşılan derslerden biri olan bu dersin adından hareketle, içeriğinde Türk tarihi ve kültürü konularının birlikte verildiği düşünülmüştür. Ancak müfredatlar incelendiğinde ders içeriklerinde çoğunlukla kültürel unsurlara yer verilmediği, Orta Asya ve Anadolu Türk tarihi üzerinde yoğunlaşıldığı görülmüştür. Kimi programların ders içeriklerinde; din, Şamanizm, Mevlevilik, Bektaşilik, Ahilik gibi başlıklara yer verilmiş olduğu tespit edilmekle beraber bu konu başlıklarına yer veren program sayısının sınırlı olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Türk Kültürü teması açısından bu başlıkların yetersiz olduğu düşünülmektedir. Türk Tarihi konusunun başlı başına bir ders olması gerektiği, Türk Kültürü ile birleştirilme çabasının yanlış olduğu düşünülmektedir.

Türk Halk Bilimi: Bu ders müfredatlarda; Türk Kültürü ve Halk Bilimi, Türk Folkloru, Türk Halk Bilimi ve Efsaneleri, Türk Halk Bilimi ve El Sanatları gibi farklı isimlerle yer almıştır. Söz konusu dersler çoğunlukla zorunlu ders statüsünde yer almakla birlikte, ders içerikleri incelendiğinde programlar arasında bir uyumun olmadığı tespit edilmiştir. Zira bazı programlarda; halk bilimi kökenleri, sözlü kaynaklar, sosyal normlar, geçiş dönemleri (doğum, evlenme, ölüm vb.) gibi konular ele alınırken, diğer programlarda somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, sözlü kültür unsurları, yemek kültürü, halk mimarisi, el sanatları gibi konu başlıklar üzerinde durulmuştur. Bazı programlar ise ders içeriğini; folklorun anlam ve tanımları, folklorun alanı, folklorun yöntemi, folklorla ilişkili diğer bilim dalları gibi teorik ve kavramsal konular üzerinden şekillendirmiştir. Dolayısıyla bu dersi farklı üniversite programlarından, başarılı bir şekilde tamamlayan öğrencilerin benzer bilgilere sahip oldukları söylenemez.

Şehir Temalı Dersler: Bu başlık altında toplanan dersler ilgili üniversitenin bulunduğu şehrin adını taşımaktadır. Aksaray'ın Yerel Değerleri, Erzurum'un Turistik Çekicilikleri, Kent ve Kültür: Hatay, Samsun gibi isimler altında verilen bu derslerin tamamı seçmeli ders statüsündedir. İçerikler incelendiğinde kimi derslerde turizm değerlerine, kimi derslerde ise kültürel unsurlara daha çok ağırlık verildiği görülmüştür. Bu derslerin her müfredatta, mümkünse zorunlu ders olarak bulunmasını

faydalı olacağı düşünülmektedir. Zira üniversitenin içerisinde bulunduğu şehrin somut ve somut olmayan kültürel değerlerinin, turizm unsurlarının, iktisadi yapısının aktarıldığı bu dersler sayesinde yerel kültürel miras ön plana çıkarılabilmektedir.

Kültürel Miras ve Turizm: Kültürel Miras ve Kültürel Miras Turizmi başlıklarıyla müfredatlarda çoğunlukla seçmeli ders statüsünde yer bulan bu dersin içerikleri incelendiğinde kültürel miras kavramına ulusal ve uluslararası açıdan değinildiği görülmektedir. Somut ve Somut olmayan kültürel miras unsurları ders içeriğini oluştururken kültür turizmi, kültür turisti tipolojisi, kültürel mirasa ilişkin yasal düzenlemeler, kültürel mirasın korunması gibi başlıkların da müfredatlarda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu dersin içeriğinin; dünya belleği programı, dünya mirası listesi, öğrenen/yaratıcı şehirler ağı, sualtı kültürel mirası gibi UNESCO listeleri üzerinden şekillendirilmesi ve Türkiye’den listelerde yer alan unsurlara ağırlık verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Türk İslam Sanatı: Yukarıda sıralanan frekans tablolarında da görüldüğü gibi Türk sanatına ilişkin dersler müfredatlarda farklı başlıklar altında yer almıştır. Türk İslam Sanatı, Türk Sanatı, Selçuklu Sanatı, Osmanlı Sanatı, Türk Kültürü ve Sanatı gibi derslerin tamamının birbirine yakın içeriklere sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Bazı programlarda Selçuklu ve Osmanlı sanatı iki ayrı ders olarak verilmekte, bazı programlarda ise tek bir derste birleştirilmektedir. Derslerin adları farklılık göstermekle birlikte içerik olarak İslamiyet sonrası Anadolu Türk eserlerinin konu edildiği tespit edilmiştir. Camiler, medreseler, kümbetler, saraylar gibi mimari eserler bu derslerin kapsamı içerisine girmektedir. Aynı zamanda halı sanatı, ebru sanatı, resim sanatı, çini sanatı, seramik sanatı, ahşap ve maden sanatı gibi konu başlıklarına da bu dersler kapsamında yer verildiği gözlemlenmiştir.

Sonuç

Araştırma bulgularından elde edilen ilk önemli sonuç gerek lisans gerekse önlisans programlarında, Türk Kültürü temalı derslere yeterince yer verilmediğidir. Bir önlisans programında öğrencinin mezun olabilmesi için alması gereken AKTS miktarı 120’dir. Derslerin kredisi farklılık göstermekle birlikte ortalama kırk dersle bu AKTS’nin tamamlanması söz konusudur. Ancak araştırma sonucunda önlisans programlarının altısında konuya ilişkin hiç ders bulunmazken önemli bir kısmında (11) sadece bir veya iki derse yer verildiği tespit edilmiştir. Bu derslerin bir kısmının da seçmeli ders statüsünde olması öğrencilerin Türk Kültürüyle ilgili hiçbir eğitim almadan mezun olma ihtimallerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Lisans programlarında ise öğrenciler sekiz dönemde 240 AKTS tamamlamak durumundadır. Programdan programa değişmekle birlikte öğrencilerin ortalama olarak en az 60 ders almaları gerektiği hesaplanmıştır. Buna karşın lisans programlarında da üç ders ve altında Türk Kültürü temalı ders barındıran müfredat sayısının azımsanmayacak kadar çok olduğu (11) tespit edilmiştir. Önlisans programlarına benzer şekilde, lisans programlarında da bazı derslerin seçmeli statüsünde olması, öğrencilerin Türk Kültürüne ilişkin bilgi edinmeden mezun olmaları sonucunu doğurmaktadır. Araştırma sonuçları bu açıdan literatürde yer alan benzer çalışmalarla paralellik göstermektedir (Çakmak ve İstanbullu Dinçer, 2018; Özsoy ve Çokal, 2021).

Araştırma bulgularının işaret ettiği bir diğer önemli sonuç ise gerek önlisans gerekse lisans programlarının müfredatlarında en sık yer alan Türk Kültürü temalı dersin “Türk El Sanatları” dersi olmasıdır. “Türk Mutfak Kültürü” de benzer şekilde, müfredatlarda en sık yer bulan derslerden biri olmuştur. Gerek el sanatları gerekse

mutfak kültürü Türk Kültürünün önemli unsurlarıdır ve program müfredatlarında muhakkak yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ancak sınırlı sayıda yer verilen Türk Kültürü temalı derslerde el sanatlarının ve mutfak kültürünün ön plana çıkması, bu unsurların yalnızca turizm ürünü kapsamında değerlendirildiklerinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Zira turizm ürünü olarak doğrudan bir ekonomik değere veya faydaya sahip olmasa da diğer Türk Kültürü unsurlarına da yer verilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Müfredatlarda yer verilen kimi derslerin ise birkaç farklı temayı kapsadığı tespit edilmiştir. “Türk Tarihi ve Kültürü”, “Halk Bilimi ve El Sanatları”, “Türk Folkloru ve Mitolojisi” gibi derslerde, ders isimlerinde yer verilen iki temanın da başlı başına bir ders konusu olduğu, söz konusu derslerin ayrı ayrı isimlendirilmeleri gerektiği düşünülmektedir. Zira, ders içerikleri incelendiğinde, her ne kadar ders adına iki farklı temaya yer verilmiş olsa da ders içeriklerinde bir temanın ağır bastığı, ikinci temanın yüzeysel kaldığı tespit edilmiştir.

Ders içerikleriyle ilgili bir diğer sorun ise aynı ya da benzer isimli derslerin içeriklerinde farklı konu başlıklarına, farklı ağırlıklarla yer verilmiş olmasıdır. Ders içeriklerinde, temel düzeyde de olsa bir standart söz konusu değildir. Bu durum, farklı üniversitelerde aynı dersi almış öğrencilerin elde ettiği öğrenim çıktılarının birbirinden farklılaşması sonucunu doğurmaktadır. Diğer bir ifadeyle aynı dersten başarılı olduğunun belgeleyen iki farklı üniversite mezununun sahip olduğu bilgi ve donanım örtüşmeyecektir. Her ne kadar üniversitelerin özerk yapısına uygun olarak derslerin farklı, özgün içerikler içerebileceği kabul edilse de eğitimde kalite ve ölçülebilirliğin sağlanabilmesi için bir dersin içerik çerçevesinin çizilebilir olması gerekliliği muhakkaktır. Üniversitelerin vermiş olduğu mezuniyet belgelerinin birbirine denkliğinin sağlanabilmesi açısından temel düzeyde ders içeriklerinin de birbirine yakın olması gerekliliği muhakkaktır. Mezun öğrencilerin turist rehberliği belgesi alabilmeleri için sahip olmaları gereken bilgi ve beceriler göz önünde bulundurulduğunda da aynı gerekliliğin ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür. Aksi halde, benzer derslerle mezun öğrencilerin farklı bilgi ve becerilere sahip olması sonucu ortaya çıkacaktır. Öğrencinin mezun olduğunda hangi bilgilere haiz olduğunun daha net anlaşılabilmesi ve mesleki standardın korunabilmesi açısından söz konusu derslerle ilgili temel çerçevenin korunması gerektiği düşünülmektedir.

Turizm/turist rehberliği bölüm ve programlarında benzer isimlerdeki derslerin farklı içeriklere sahip olması sorunu öncelikle müfredatların oluşturulma ve güncellenme aşamalarında bir turist rehberinin hangi bilgi ve becerilere sahip olması gerektiğinin tespitiyle mümkün olabilecektir. Bu bağlamda turist rehberliği meslek yönetmeliğinde yer alan konu başlıklarının temel alınması önem taşımaktadır. Ayrıca, ders içeriklerinin oluşturulabilmesi ve geliştirilebilmesi için bu alanda turist rehberliği programlarının katılımlarıyla çalıştaylar düzenlenmesi mümkündür. Turizm alanında akreditasyon veren yetkili kuruluşların da ders içeriklerine özgü kriterler belirlemesi mümkündür. Tüm bunlara ilave olarak benzer isimdeki derslerin Halk Bilimi, Sanat Tarihi, Arkeoloji gibi farklı bölümlerde verilen dersler olması durumunda söz konusu alanda ders içeriğinin nasıl oluşturulduğu incelenerek dersin asıl bölümündeki içeriği geliştirilerek ders içeriğinin oluşturulması da bir diğer çözüm yoludur.

Araştırma bulgularında en dikkat çeken sonuçlardan biri de “Şehir Temalı Dersler” başlığı altında gruplanan dersler olmuştur. Önlisans ve lisans programlarında çok sık rastlanan bir ders olmamakla birlikte yerel kültürel mirasın aktarılabilmesi için bu tür derslerin yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Yerel kültürde değerli olan; yiyecek içecekler, el sanatları, söylenceler gibi unsurların küreselleşebilmesi

için yerel imgeler bir role sahiptir (Oğuz, 2002: 61). Şehir temalı derslerin içerikleri incelendiğinde, söz konusu şehrin; tarihi, coğrafi, ekonomik, kültürel, sosyolojik vb. pek çok farklı açıdan ele alındığı görülmektedir. Diğer derslerin içeriklerinde olduğu gibi bu dersin içeriğinde de farklı üniversiteler arasında bir standart söz konusu değildir. Ancak bu dersler sayesinde yerelin kültürel mirasının ön plana çıkarılmasının mümkün olduğu düşünülmektedir.

Müfredatlar ve ders içerikleri incelenirken görülen bir eksiklik de UNESCO programlarını kapsayan bir dersin bulunmamasıdır. Bazı programlarda “Kültürel Miras” başlıklı derslerde UNESCO programlarına değinildiği görülmekle birlikte bunun yaygın bir uygulama olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Ancak kültürel miras söz konusu olduğunda; dünya mirası listesi, SOKÜM listesi, Dünya Belleği Programı, Yaratıcı Şehirler gibi UNESCO uygulamalarının turist rehberliği öğrencileri tarafından bilinmesi ve bu liste ve programlarda Türkiye’den yer alan unsur ve şehirlerin tanınması büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda müfredatlarda UNESCO programlarını kapsayan bir derse yer verilmesi ve bu dersin içeriği oluşturulurken UNESCO listelerinde yer alan Türk Kültürü unsurlarına ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Türkiye SOKÜM listesi, Yaşayan İnsan Hazine, Dünya Belleği listesindeki Türk Kültürü unsurları, Türkiye’deki Müzik, Gastronomi vb. Şehirleri gibi başlıkların anlatıldığı bir ders turist rehberliği öğrencilerinin bu alanlarda bilinç düzeylerinin artmasına katkı sunacaktır.

Araştırma bulgularından hareketle gerek önlisans gerekse lisans programlarında; Anadolu El Sanatları, Türk Mitolojisi, Türk Mutfağı, Türk İslam Sanatı, Türk Kültürü, Kültürel Miras ve Şehir Temalı derslere turist rehberliği müfredatlarında yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Söz konusu derslerden en az; Türk Kültürü, Türk Mitolojisi, Kültürel Miras ve Türk İslam Sanatı derslerinin zorunlu ders olması, öğrencilerin Türk Kültürü konusunda donanımlı birer turist rehberi olarak yetiştirmelerine katkı sağlayacaktır. Söz konusu derslerin “Türk Kültürü ve Mitolojisi” gibi iki farklı temayı kapsayacak şekilde birleştirilmemesi ders içeriklerinin daha zengin oluşturulabilmesi için önem taşımaktadır. Yukarıda sıralanan derslere ilave olarak, doğrudan Türk Kültürü temalı olmamakla birlikte Anadolu Türk tarihi ve Orta Asya Türk tarihi temalı derslere de müfredatlara yer verilmesinin Türk kültürünün aktarılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Turist rehberliği programlarında Türk Kültürü temalı derslerde tespit edilen uyumsuzlukların aynı programın diğer dersleri için de söz konusu olabileceği düşünülmektedir. Özellikle turist rehberliği önlisans programlarının yaklaşık otuz yıldır eğitim verirken lisans programlarının sadece 13 yıldır eğitim veriyor olmasının müfredatlarda genel kabul görmüş bir benzerliğin yaşanmamasının temel nedeni olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda gerek Türk Kültürü temalı dersler özelinde ve gerekse turist rehberliği müfredatlarının geneline ilişkin ilgili üniversite bölümlerinin bir araya gelerek çalıştaylar yürütmeleri ve söz konusu çalıştay sonuçlarına göre müfredatlarını şekillendirmeleri gerektiği düşünülmektedir. Söz konusu çalıştaylara dış paydaş olarak turist rehberliği meslek örgütleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın eğitim daire başkanlığının da davet edilmesinin çalıştayların verimliliğini artıracığı düşünülmektedir.

Bu çalışma Türkiye’de turist rehberliği programlarının belirli bir tema özelinde incelendiği ender çalışmalardan olması nedeniyle önem taşımaktadır. Alan yazında Türk Kültürü temalı dersler açısından müfredatların incelendiği benzer çalışmalara rastlanmamış olması, bu çalışmanın literatürdeki öncü çalışmalardan biri olduğunu göstermektedir. Ayrıca sadece ders sayılarını inceleyerek, niceliksel bir çalışma

yapılmasından ziyade ders içeriklerinin de derinlemesine incelenmiş olması, çalışmanın güçlü yanını oluşturmaktadır.

Bu çalışma Türkiye’de lisans ve önlisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren programların ders müfredatları ve ders içeriklerini kapsayacak şekilde yürütülmüştür. Lisans üstü eğitim programlarında verilen derslerin kapsamaması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, ileride yapılacak çalışmalarda lisans üstü programların derslerini de kapsayacak bir örneklem grubunun tercih edilmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmada içerik analizi ve döküman tarama teknikleri araştırma yöntemi olarak tercih edilmiştir. İleride, turist rehberliği programlarında ders veren öğretim elemanları veya turist rehberleri ile görüşme yöntemini ya da anket yöntemini tercih edecek benzer temalı çalışmaların da literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Ahipaşaoğlu, H.Suavi. *Turizmde Rehberlik*. 2. Basım. Ankara: Gazi Kitabevi, 2006.
- Aktaş, Abidin Can ve Özlem Koroğlu. *Turist Rehberliği*. Turizmde Kariyer Alternatifleri içinde (Ed. A.Türker, K.Ç. Karaca). 340-362. Ankara: Detay Yayınları, 2022.
- Albrecht, Julia. N., Moscardo, Gianna & Trisha Dwyer. “Learning about learning in tourism: indigenous guide perspectives on their personal and professional development”. *Journal of Hospitality & Tourism Research* 46/2, (2021), 320-343. <https://doi.org/10.1177/1096348021997535>
- Ap, John & Kevin K.F. Wong. “Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems”. *Tourism Management* 22/5, (2001), 551-563. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(01\)00013-9](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(01)00013-9)
- Bakar, B. “Turizm Tarihimizde İdealist ve Öncü Bir Organizasyon, Müstakbilin Cemiyeti”. *Türklük Araştırmaları Derneği* (Prof. Dr. Mücteba İlgürel’e Armağan-II), 20, (2008), 521-550.
- Clarke, V. ve Braun, V. “Teaching thematic analysis: Over-coming challenges and developing strategies for effective learning”. *The Psychologist*, 26/2, (2013), 120-123.
- Cohen, Erik. “The Tourist Guide: The Origins, Structure, And Dynamics Of A Role” *Annals of Tourism Research* 12/1, (1985), 5-29. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(85\)90037-4](https://doi.org/10.1016/0160-7383(85)90037-4)
- Corbin, J. & Strauss, A. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage. (2008).
- Çakmak, Tolga Fahri ve Füsün İstanbullu Dinçer. “Turist Rehberliği Bölümleri Ders Programlarının Türk Kimliği Açısından İncelenmesi”. *International Journal of Contemporary Tourism Research* 2/2, (2018), 67-75. <https://doi.org/10.30625/ijctr.481405>
- Çelik, E. “Osmanlı’nın Ecnebî Misafirleri: Seyyah-Turist, Güzergâh ve Devlet (1863-1914)”. Basılmamış Doktora Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı. (2019).
- Çimrin, H. *Turizm ve Turist Rehberliğinin ABC’si*. 1.Baskı. Antalya: Akdeniz Kitapevi, 1995.
- Çokişler, Nazım. “Türkiye’de Turist Rehberliği Mesleği: Tarihsel Bir Bakış Açısı”. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 34/3, (2023), 80-108. <https://doi.org/10.17123/atad.1324330>
- Çoruh, S. “Turizm Tercüman ve Rehberliği-II”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, 7/83, (1952), 21-26.
- Dahles, Heidi. “The Politics of Tour Guiding Image Management in Indonesia”. *Annals of Tourism Research* 29/3, (2002), 783-800. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(01\)00083-4](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(01)00083-4)
- Gelbman, Alon & Darya Maoz. “Island of peace or island of war: Tourist guiding”. *Annals of Tourism Research* 39/1, (2012), 108-133. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.05.008>

- Holloway, J. Christopher. "The Guided Tour: A Sociological Approach". *Annals of Tourism Research* 8/3, (1981), 377-402. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(81\)90005-0](https://doi.org/10.1016/0160-7383(81)90005-0)
- Huang, Songshan, Hsu, Cathy. & Andrew Chan. "Tour guide performance and tourist satisfaction: A study of the package tours in shanghai". *Journal Of Hospitality & Tourism Research* 34/3, (2010), 3-33. <https://doi.org/10.1177/109634800934981>
- Hughes, Karen. "Tourist Satisfaction: a guided "cultural" tour in North Queensland". *Australian Psychologist* 26/3, (1991), 166-171. <https://doi.org/10.1080/00050069108257243>
- Kıral, B. "Nitel bir veri analiz yöntemi olarak döküman analizi", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/15, (2020), 170-189.
- Köroğlu, Özlem. *Turist Rehberliğinde Mesleki Gelişim*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2020.
- Köroğlu, Özlem. "Turist Rehberlerinin İş Yaşamındaki Rollerini Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16, (2013), 91-112.
- Kurt, Sinan. *Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm*. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2024.
- Mısırlı, İrfan. *Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü*. Ankara: Detay Yayıncılık, 2015.
- Milliyet.com.tr, Erişim Tarihi: 06.03.2025, <https://www.milliyet.com.tr/pembekar/koreli-rehbere-uniter-dayak-114779>
- Oğuz, Ö., Nalcioğlu, Zeynep Safiye Baki ve Ahmet Erman Aral. *Turizm Eğitiminde Somut Olmayan Kültürel Miras*. Turizm ve Kültürel Miras Eğitimi: Disiplinlerarası Yaklaşımlar içinde (Ed. H.Sezerel, Z. Bayraktar). 73-86. Ankara: Sonçağ Akademi. 2021.
- Oğuz, Öcal. *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.
- Özsoy, Aybüke ve Zeynep Çokal. "Kültürel Miras Eğitimi Açısından Turizm Rehberliği Bölümlerine Yönelik Müfredat İncelemesi". *Turist Rehberliği Dergisi* 4/2, (2021), 106-118. <https://doi.org/10.34090/tured.1030121>
- Prinçcioğlu, Fethi. (1996). "Tercüman Rehberlik". *TÜRSAB Turizm Dergisi* 145.
- Sekaran, Uma ve Roger Bougie. *Research Methods for Business: A Skill Building Approach*, 5. Edition, John Wiley and Sons Ltd., West Sussex, UK, 2010.
- Smith, Valene L. *The culture brokers*. in Host and Guests Revisited: Tourism issues of the 21th century (V.L. Smith & M. Brent Eds.). 275-282. New York: Cognizant Communication Corporation, 2001.
- TUOFED. "2023 Yılı Turizm Verileri". Erişim Tarihi: 28.12.2024. https://www.turofed.org.tr/panel/upload_system/pages_file/86de6b7faaf393debd50ea1c7685a0fd.pdf
- UNWTO. Erişim Tarihi: 28.12.2024. <https://www.unwto.org/news/international-tourism-to-end-2023-close-to-90-of-pre-pandemic-levels>
- Urry, John. "The consumption' of tourism". *Sociology*. 24/1, (1990), 23-35.
- Yu, Xin., Weiler, Betty. & Ham Sam. (2004). "Cultural Mediation in Guided Tour Experiences: A Case Study of Australian Guides of Chinese Tour Groups", *Department of Management Working Paper Series* 44/04. (2004).
- Yılmaz, İ. "Osmanlı'da Turizmin Doğuşu ve Gelişimi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23/3, (2021), 1149-1158. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.863942>
- Zhang, Hanguin Q. ve Chow, Ivy. "Application of Importance – Performance Model in Tour Guides' Performance: Evidence From Mainland Chinese Outbound Visitors in Hong Kong", *Tourism Management* 25, (2004), 81-91. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00064-5](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00064-5)

Extended Abstract

Professional tour guides are the people who inform local or foreign tourists about the destinations they visit, accompany them throughout their travels, and are responsible for the safe completion of the tour. Tour guides can only provide their services if they are well-equipped in many different fields such as history, geography, archeology, history of religions, history of art, mythology, etc. One of these fields is folklore. Tour guides should convey their knowledge and experience about the cultural values of the residents to tourists and, where possible, provide tourists with the opportunity to experience these cultural elements.

In Turkey, tour guiding services have been provided since the late Ottoman Empire. Since the establishment of the Seyyahin Society of Turkey after the proclamation of the Republic, the guiding profession has continued to proliferation. In the beginning, tour guide certificates given through courses organized by municipalities and local governments were later transformed into ministry certificate programs, and in the following period, first associate, then undergraduate and graduate programs were opened in this field. Today, tour guide training is provided in four different ways: ministry courses and associate, undergraduate and graduate programs of universities. The aim of this study is to determine the extent to which Turkish culture-themed courses are included in undergraduate and associate degree programs that provide tourist guide training. The study also aims to examine which courses are included in the programs, how often they are included in the programs and how adequate the course contents are.

For these purposes, content analysis and document scanning techniques, which are qualitative research methods, were used in this study. The course content and curricula of undergraduate and associate degree level tour guidance programs in Turkey were examined. While examining the curricula, first of all, based on the course names, the courses that are assumed to have a Turkish Culture theme were quantitatively determined. In this process, the number of Turkish culture-themed courses, the compulsory and elective status of these courses, and the frequency of the course names were determined. In the second stage of the research, the contents of the identified Turkish culture-themed courses were examined and it was tried to determine to what extent the contents of the courses in question were sufficient. . In the research, it was determined that six of the thirty associate degree programs did not include any courses related to Turkish Culture, and in twenty of the thirty-seven undergraduate programs, the number of Turkish Culture-themed courses remained below five. It was observed that courses on Turkish handicrafts were the most common courses in both associate degree and undergraduate programs. As a result of the research, it was determined that Turkish culture-themed courses are not sufficiently included in both associate degree and undergraduate programs. Another important result obtained from the research is that the contents of the courses with similar names given in different universities are different from each other and there is no standard. The study also revealed that some programs include city-themed courses, albeit in limited numbers. It is thought that city-themed courses are of great importance in order to emphasize local cultural elements. In the conclusion part of the study, based on the findings, suggestions were made on which courses should be included in the associate and undergraduate programs of tourist guiding.

Based on the findings of the research, it is thought that Anatolian Handicrafts, Turkish Mythology, Turkish Cuisine, Turkish Islamic Art, Turkish Culture, Cultural Heritage and City Themed courses should be included in the curriculum of both associate and undergraduate programs. It is thought that Turkish Culture, Turkish Mythology, Cultural Heritage and Turkish Islamic Art courses should be compulsory course. In this way, it will contribute to the training of students as well-equipped tourist guides on Turkish Culture.

